

Oikeudenmukaisuuden arviointi ja puntarointi suojelusuunnittelussa

HORIZON-MISS-2021-OCEAN-02-01- Blueprint demonstration for co-created effective, efficient and resilient networks of MPAs

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	2
1) Oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet	4
2) Oikeudenmukaisuuden arviointi- ja puntarointityökalun tavoitteet	5
3) Ohjeet työkalun käyttöön	6
Arvioinnin ja puntaroinnin vaiheet	7
<i>Oikeudenmukaisuuden arvioinnin toteutus</i>	7
<i>Arvioinnin tulosten hyödyntäminen suojelusuunnittelussa</i>	8
Tunnustava oikeudenmukaisuus	10
Menettelytapojen oikeudenmukaisuus	15
Jako-oikeudenmukaisuus	20
4) Hyödyllisiä lähteitä	25

Tiivistelmä

Viime vuosina on kiinnitetty yhä enemmän huomiota luonnonsuojelun oikeudenmukaisuuteen. Nämä painotukset näkyvät esimerkiksi Global Biodiversity Frameworkissa (Kunming-Montreal) sekä IPBES:n työssä. EU:n biologista monimuotoisuutta koskeva strategia 2030 linjaa päätelmissään, että "*Näiden sitoumusten täytäntöönpanossa otetaan huomioon eri alojen, alueiden ja jäsenvaltioiden erilaiset haasteet, tunnustetaan tarve varmistaa sosiaalinen tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja osallistavuus Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin mukaisesti.*" Oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa vaaditaan myös kansallisessa lainsäädännössä monissa maissa. Esimerkiksi Suomen yhdenvertaisuuslaki velvoittaa viranomaisia arvioimaan oikeudenmukaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin sen edistämiseksi.

Tieteellinen keskustelu oikeudenmukaisuudesta merien luonnonsuojelussa on ollut aktiivista viime vuosina. Siinä korostetaan, että huolimatta esiintyvistä epäoikeudenmukaisuuksista, oikeudenmukaisuus on toistaiseksi saanut vain vähän huomiota merien hoidossa, mukaan lukien merien luonnonsuojelussa. Viime aikoina tutkimus on tarjonnut lähtökohtia oikeudenmukaisuuden arvioimiseen. Suomessa on viime vuosina kehitetty oikeudenmukaisuuden arviointityökaluja ilmasto- ja ruokapolitiikkaan. Luonnonsuojelussa on erityisiä sisällöllisiä sekä alueellisia ja ajallisia näkökohtia, jotka vaativat erityistä huomiota oikeudenmukaisuutta pohdittaessa ja arvioitaessa.

Blue4All-hankkeessa tunnistettiin suomalaisten luonnonsuojeluasiantuntijoiden kanssa tarpeita luonnonsuojelua tukeville menetelmille ja työkaluille. Asiantuntijat korostivat, että tarvitaan lähestymistapoja, jotka voisivat auttaa luonnonsuojelualan toimijoita ymmärtämään sosiaalisia ja kulttuurisia ulottuvuuksia. Nyt esiteltävä työkalu merellisen luonnonsuojelun tasapuolisuuden ja oikeudenmukaisuuden arvioimiseksi ja puntaroimiseksi pyrkii vastaamaan tähän tarpeeseen.

Dokumentti esittelee ensin oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon käsitteet. Tämän jälkeen selostetaan työkalun tarkoitus ja periaatteet, minkä jälkeen hahmotellaan mahdollisia vaiheita arviointi- ja puntarointiprosessissa. Lopuksi esitetään arviointikysymykset. Dokumentin lopussa annetaan hyödyllisiä kirjallisuuslähteitä.

Yksi arviointiprosessin keskeisistä viesteistä on, että oikeudenmukaisuuden harkinta ja arviointi olisi tehokkaimmillaan, kun se toteutetaan osana suojelusuunnittelua ja -toimeenpanoa. Silloin sen tuloksilla voi olla suurin vaikutus, eikä arviointi olisi ylimääräinen taakka hallinnolle. Toinen keskeinen viesti on, että oikeudenmukaisuuden arviointia tulisi seurata vaihe, jossa kehitetään oikeudenmukaisuutta vahvistavia toimenpiteitä. Seuraava taulukko esittelee arviointikysymyksissä käsitellyt aiheet, jäsenneltynä oikeudenmukaisuuden kolmen ulottuvuuden mukaisesti.

Tunnustava oikeudenmukaisuus	Menetelmällinen oikeudenmukaisuus	Jako-oikeudenmukaisuus
- Tasa-arvo - Vaikutukset ihmisryhmien haavoittuvuuksiin - Rannikkoyhteisöjen toimintakyky ja jatkuvuus - Sosioekonomisten ja kulttuuristen erojen huomioiminen - Syrjimättömyys	- Osallistumisen mahdollisuudet - Tietopohjan laatu ja ymmärrettävyys - Päätösten seuranta ja niihin vaikuttaminen - Sosio-ekonomisten ja kulttuuristen taustojen huomioiminen osallistumisessa - Nuorten ja tulevien sukupolvien huomioiminen	- Toimeentuloon ja perustarpeisiin kohdistuvien vaikutusten jakaantuminen - Elinkeinoin kohdistuvien vaikutusten jakaantuminen - Terveystyötyjen ja -haittojen jakaantuminen - Ympäristötyötyjen ja -haittojen jakaantuminen - Muunlaisten vaikutusten jakaantuminen - Rajat ylittävät vaikutukset

1) Oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet

Luonnonsuojelun oikeudenmukaisuuteen on viime vuosina alettu kiinnittämään yhä enemmän huomiota. Näitä painotuksia näkee esimerkiksi CBD Kunming-Montreal sopimuksessa kuten myös IPBESin työssä. EUn biodiversiteettistrategia 2030 linjaa johtopäätösluvussa, että *”Näiden sitoumusten täytäntöönpanossa otetaan huomioon eri alojen, alueiden ja jäsenvaltioiden erilaiset haasteet, tunnustetaan tarve varmistaa sosiaalinen tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja osallistavuus Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin mukaisesti.”* Oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa vaaditaan myös kansallisessa lainsäädännössä monissa maissa. Esimerkiksi Suomen yhdenvertaisuuslaki velvoittaa viranomaisia arvioimaan oikeudenmukaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin sen edistämiseksi.

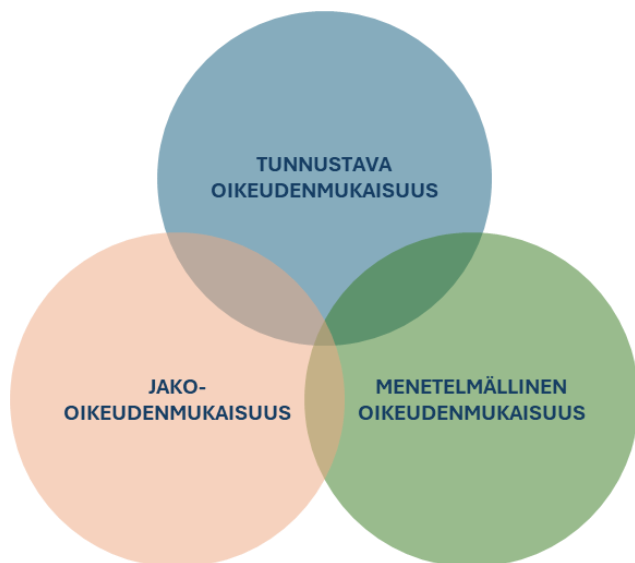
Tieteellinen keskustelu oikeudenmukaisuudesta merien luonnonsuojelussa on lisääntynyt viime vuosina (Bennett ym. 2025; Bennett ym. 2021). Siinä korostetaan, että huolimatta esiintyvistä epäoikeudenmukaisuuksista, oikeudenmukaisuus on toistaiseksi saanut vain vähän huomiota merien hoidossa, mukaan lukien merien luonnonsuojelussa. Oikeudenmukainen hallinto, joka varmistaa tasapuolisuuden, vähentää haavoittuvuuksia ja edistää haittojen ja hyötyjen tasapuolista jakautumista, on välttämätöntä merienhoidon kestävyuden saavuttamiseksi. Viimeaikainen tutkimus on tarjonnut lähtökohtia oikeudenmukaisuuden arvioinnille ja edistämiseksi (esim. Bennett ym. 2025).

Myös ilmastopolitiikan ja ruokajärjestelmän oikeudenmukaisuuden arvioimiseen on kehitetty työkaluja Suomessa (Kivimaa ym. 2023; Tribaldos ja Kortetmäki 2022). Luonnonsuojelun kontekstissa nousee esiin erityisiä seikkoja sekä alueellisia ja ajallisia näkökohtia, jotka vaativat huomiota oikeudenmukaisuuden arvioinnissa.

Oikeudenmukaisuuden huomioimisella on sekä eettinen perusta että käytännöllinen puolensa. Epäoikeudenmukainen politiikkojen toimeenpano tuottaa tarpeetonta vahinkoa ihmisille ja vähentää kansalaisten tukea suojelulle.

Oikeudenmukaisuus toteutuu silloin kuin ihmisiä kohdellaan tasapuolisesti huomioiden heidän tarpeensa, elämäntilanteensa ja mahdollisuutensa vaikuttaa omaan asemaansa. Oikeudenmukaisuuden toteutuminen luonnonsuojelussa on erityistapaus, jossa tulee tarkastella kuinka luonnonsuojeluun pyrkivä päätöksenteko huomioi ja osallistaa eri ihmisryhmiä sekä miten luonnonsuojelun toteutuksen hyödyt ja haitat jakaantuvat. Oikeudenmukaisuuden arviointi edellyttää vaikutusten tarkastelua eri aluetasoilla sekä ylisukupolvisten kehityskulkujen huomioimista. Oikeudenmukaisuutta tarkastellaan usein kolmen ulottuvuuden kautta: *tunnustava oikeudenmukaisuus, menettelytapojen oikeudenmukaisuus ja jako-oikeudenmukaisuus.*

Tunnustava oikeudenmukaisuus huomioi ihmisten ja ihmisryhmien sosiokulttuurisia eroja, erilaisia asemia yhteiskunnassa sekä erilaisuudesta johtuvia erityisiä tarpeita ja haavoittuvuuksia. *Menettelytapojen oikeudenmukaisuudessa* on kyse erilaisten päätöksentekoprosessien reiluudesta. Tällöin tarkastellaan osallistumismahdollisuuksien tasapuolisuutta sekä päätöksenteon läpinäkyvyyttä, puolueettomuutta ja päätöksentekijöiden vastuuvollisuutta kansalaisille. *Jako-oikeudenmukaisuus* keskittyy hyötyjen ja haittojen jakautumiseen yhteiskunnassa. Jako-oikeudenmukaisuuteen kuuluvat myös keinot vahvistaa suojelun hyötyjä ja korvata koituvia haittoja.

Kuva 1. Oikeudenmukaisuuden kolme ulottuvuutta muodostavat yhdessä oikeudenmukaisuuden kokonaisuuden. Mikään ulottuvuuksista ei yksin varmista oikeudenmukaisuuden toteutumista.

2) Oikeudenmukaisuuden arviointi- ja puntarointityökalun tavoitteet

Oikeudenmukaisuuden tarkastelu parantaa tietoperusteista päätöksentekoa ja luo mahdollisuuksia ristiriitojen ratkomiselle. Oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia pitää tarkastella myös suhteessa toisiinsa, sillä oikeudenmukaisuusvaikutusten välillä on tunnistettavissa myös ristiriitoja. Oikeudenmukaisuuden arviointi auttaa puhumaan oikeudenmukaisuudesta ja sen mahdollisista puutteista konkreettisesti, kiinnittymällä luonnonsuojelun oikeudenmukaisuuteen vaikuttaviin keskeisiin seikkoihin, jotka arviointi nostaa esiin.

Työkalu tuo uusia näkökulmia suojelun suunnittelun ja toteutuksen nykykäytäntöihin, mutta ihannetapauksessa sen ei pitäisi olla erillinen ja ylimääräinen arviointitehtävä. Oikeudenmukaisuuden arvioinnin hyöty varmistetaan, kun se osat ja kysymykset sisällytetään olemassa olevaan suojelusuunnitteluun ja hoidon ja käytön toteutukseen. Monet oikeudenmukaisuuden arvioinnin elementeistä ovat jo osa suojelun suunnittelua ja toteutusta, mutta oikeudenmukaisuuden arvioinnin lisäarvo on siinä, että se tuo ihmisryhmiin, yhteisöihin ja elinkeinoihin liittyvät seikat yhdeksi kokonaisuudeksi.

- Tunnustavan oikeudenmukaisuuden arviointi auttavat esimerkiksi sidosryhmien tunnistamisessa ja heidän edustamien näkökulmien ja intressien huomioimista
- Menetelmällisen oikeudenmukaisuuden arviointi esimerkiksi tukee osallistavien menetelmien suunnittelua ja toteutusta ja laajentaa suojelusuunnittelun tietopohjaa.
- Jako-oikeudenmukaisuuden arviointi lisää ymmärrystä suojeluratkaisujen hyötyjen ja haittojen jakaantumisesta, mikä tukee sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten arviointia. Lisäksi se auttaa tunnistamaan haittojen vähentämisen keinoja.

3) Ohjeet työkalun käyttöön

Arvioinnin kannalta tärkeää on pohtia oikeudenmukaisuutta kaikkien kolmen oikeudenmukaisuuden ulottuvuuden - tunnustavan, menettelytapojen ja jako-oikeudenmukaisuuden - kautta. Oikeudenmukaisuuden arviointi- ja puntarointityökalu on ennen kaikkea menetelmällinen apuväline, jota voidaan soveltaa suojeluprosessin eri vaiheissa. Lisäksi työkalua ja sen kysymyksiä voidaan hyödyntää suojeluratkaisujen vaikutusten raportoinnissa.

Arviointityökalussa on kullekin ulottuvuudelle pääkysymyksiä, joita arvioinnissa on tärkeää pohtia. Pääkysymykset on numeroitu. Pääkysymykset on tarkoitettu harkittaviksi ja pohdittaviksi, eikä niihin ole valmista, oikeaa vastausta vaan vastaukset tulee aina muotoilla tapauskohtaisia. Pääkysymysten tueksi esitämme niille apukysymyksiä.

Työkalu sisältää kysymysten lisäksi jokaiselle pääkysymykselle vaihtoehtoja, joita voidaan käyttää hahmottamaan esimerkiksi lisätoimien tai -tutkimuksen tarvetta. Vaihtoehdot kuitenkin ei ole tarkoitettu käytettäväksi sellaisenaan, esim. raportointia varten. Suojelun oikeudenmukaisuuden itsearvioinnin tai seurannan raportoinnissa on tärkeää perustella huolellisesti käytettyjä kysymyksiä ja niiden valintaa.

Tärkeintä on kuitenkin, että oikeudenmukaisuusarviointi on osa suojeluratkaisujen suunnittelun prosessia ja että suojeluratkaisujen suunnittelutyössä otetaan huomioon oikeudenmukaisuuden eri ulottuvuudet. Kun arviointia tehdään suojeluratkaisujen valmistelun rinnalla eikä esimerkiksi sen päätteeksi, voidaan vastauksia ja niiden perusteluja etsiä yhdessä toimijoiden ja sidosryhmien kanssa. Näin oikeudenmukaisuusnäkökulma voidaan ottaa osaksi osallistamistyötä sekä tarvittaessa pohtia suojeluratkaisujen toteuttamisen vaihtoehtoja tai toteuttamistapaa tavalla, joka on oikeudenmukainen. Myös oikeudenmukaisuuden arvioinnin tarkemmasta rajauksesta, arviointia tukevista kysymyksistä, tiedon lähteistä sekä arvioinnin käytännön toteutuksesta on hyvä keskustella eri toimijoiden ja sidosryhmien edustajien kanssa.

Kun oikeudenmukaisuuden arviointia tehdään yhdessä toimijoiden ja sidosryhmien kanssa on syytä kiinnittää huomiota käytettävään sanastoon ja käsitteisiin. Alla esitettävät kysymykset on muotoiltu yleistajuisiksi, mutta niiden esittämiseen on syytä kiinnittää huomiota eri kontekstien ja kohderyhmien kohdalla erikseen. Arviointikysymykset on tarkoitettu arvioinnin toteuttajien apuvälineiksi, jotta he voivat kerätä tarvittavaa tietoa ja aineistoa vastataksaan kysymyksiin.

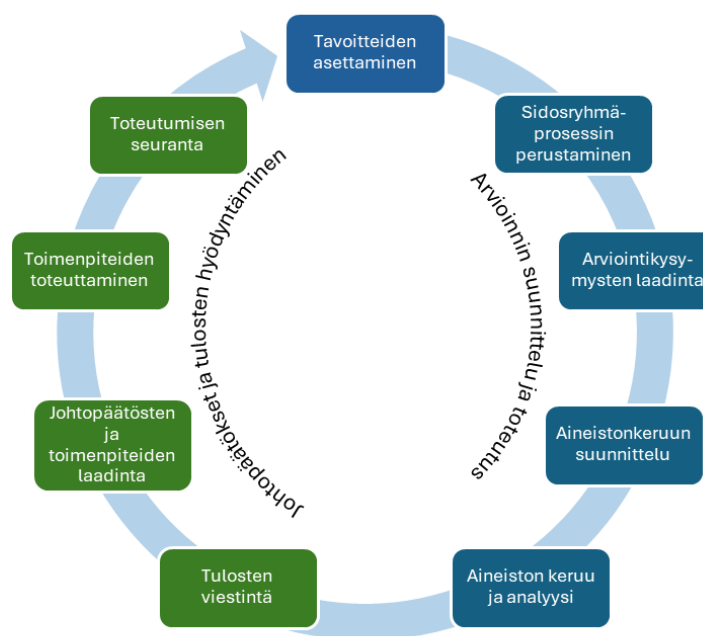
Suojelusuunnittelussa kerätään runsaasti tietoa paitsi kohteen luonnosta myös sen käytöstä ja arvosta ihmisille. Hoidon ja käytön suunnittelussa tarkastellaan myös suojeluratkaisujen sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia. Suojelun suunnittelussa kerättävät ja esimerkiksi hoito- ja käyttösuunnitelmissa esitettävät tiedot alueen käytöstä ja suojeluratkaisujen vaikutuksista ovat hyödyllistä tietoa myös suojelun oikeudenmukaisuuden arviointiin. Oikeudenmukaisuus arviointi vaatii monelta osin tarkempaa, usein eri ihmisryhmittäin eroteltua, pohdintaa esimerkiksi suojelun hyötyjen ja haittojen jakautumisesta tai alueen kulttuurisesta merkityksestä ihmisille.

Oikeudenmukaisuuden arviointi kannustaa tunnistamaan miten suojeluratkaisut voivat vaikuttaa eri taustoista tuleviin tai eri ammateissa työskenteleviin ihmisiin. Tämä tarkastelu lisää ymmärrystä ketkä ja mitkä ryhmät ovat osallisia ja mistä syistä, mikä auttaa myös suojelusuunnittelun osallistumisen suunnittelussa ja toteutuksessa. Hyvin suunniteltu ja toteutettu osallistuminen onkin avain myös oikeudenmukaisuuden toteutumiseen, mutta on tärkeää huomata, että pääasiassa osallistaminen liittyy menetelmällisen oikeudenmukaisuuden teemaan, eikä siis pelkästään pysty varmistamaan suojelusuunnittelun oikeudenmukaisuutta.

Oikeudenmukaisuusarvioinnin raportoinnissa suojeluratkaisujen valmisteluprosessin kuluessa esille nousseita oikeudenmukaisuusnäkökohtia ja näiden huomioon ottamista voidaan tiivistää siten, että muotoillaan vastaukset pääkysymyksiin käytyjen keskustelujen ja tehtyjen selvitysten sekä näiden perusteella suojeluratkaisuihin tehtyjen muutosten perusteella.

Arvioinnin ja puntaroinnin vaiheet

Oikeudenmukaisuuden tarkastelu voidaan järjestää eri tavoin. Kuten aiemmin mainittiin, kustannustehokas tapa olisi sisällyttää arviointi ja puntarointi olemassa oleviin suojelun suunnittelu- ja toteutuskäytäntöihin. Seuraavassa esitetyt arvioinnin vaiheet tulee sitten soveltaa ja suunnitella sopimaan olemassa oleviin käytäntöihin. Toinen tärkeä edellä nostettu näkökulma on, että varsinaisen arvioinnin jälkeen tulee vetää johtopäätökset ja suunnitella toimenpiteitä, joilla vahvistetaan ja edistetään oikeudenmukaisuuden toteutumista luonnonsuojelussa.

Kuva 2. Arvioinnin vaiheet, joiden yksityiskohdat muokataan sopimaan olemassa oleviin suojelun suunnittelu- ja toteutuskäytäntöihin. Sinisissä laatikoissa kuvassa oikealla esitetään oikeudenmukaisuuden arvioinnin osallistavan suunnittelun ja toteutuksen vaiheita. Vihreissä laatikoissa kuvassa vasemmalla esitetään vaiheet, joiden kautta vedetään johtopäätökset ja sovitaan toimenpiteistä ja niiden seurannasta. Laatikoissa esitetyt tehtävät kuvataan tarkemmin alla. (muokattu julkaisusta Bennett et al. (2025))

Oikeudenmukaisuuden arvioinnin toteutus

1) Puntaroinnin ja arvioinnin laajemman tavoitteen asettaminen

- Näistä on hyvä käydä vuoropuhelua sidosryhmien kanssa, jotta heidänkin mielestään tärkeät seikat tulevat huomioituksi. Tämän vuoropuhelun johtopäätösten pitää kuitenkin olla tasapuoliset, kaikkia tahoja kunnioittava.
- Tässä on huomioitava suojelusuunnittelun sosiaalisille ja taloudellisille seikoille annetut laajemmat ohjeet
- Tavoitteiden asettamisessa tulee päättää, mihin suojeluprosessin vaiheisiin (esim. suunnittelu, suojelupäätökset, hoito, seuranta tai päivitys) arvioinnissa ja puntaroinnissa keskitytään. Oikeudenmukaisuuden toteutumisen kannalta keskeisistä asioista päätetään suojelusyklin kaikissa vaiheissa.

- 2) Arviointia tukevan sidosryhmäprosessin perustaminen ja sidosryhmien edustajien valinta
 - Tämä kannattaa toteuttaa osana suojelusuunnittelun laajempaa sidosryhmäyhteistyötä
 - **Sidosryhmiä on syytä kuulla ja heidän osaamistaan hyödyntää arvioinnin kaikissa vaiheissa 1-9**
- 3) Arviointikysymysten laadinta
 - Esimerkiksi alla olevien arviointikysymysten painotusten valinta siten, että ne vastaavat sidosryhmien näkemyksiä, kyseiselle suojelualueelle tai verkostolle asetettuja suojelutavoitteita ja ovat relevantteja tarkasteltavassa kontekstissa.
 - Kysymysten muotoilussa on huomiotava missä suojelusuunnittelun ja -toteutuksen oikeudenmukaisuuteen liittyviä seikkoja tarkastellaan
 - On suositeltavaa pitää arvioinnissa mukana kaikki kolme oikeudenmukaisuuden ulottuvuutta
- 4) Aineistonhankinnan suunnittelu
 - Tässä kannattaa hyödyntää olemassa olevia aineistoja ja suojelusuunnittelussa muutenkin kerättävää sosio-ekonomista tietoa.
 - Kerättävän aineiston tulisi vastata arvioinnille asetettuja kysymyksiä ja olla relevantteja myös sidosryhmille
- 5) Aineiston keruu ja analyysi
 - Määrällisten ja laadullisten menetelmiä kannatta hyödyntää niiden vahvuuksien mukaan
 - Voit käyttää kunkin raportin seuraavassa osiossa esiteltävän kysymyksen vastausvaihtoehtoja itsearviointin apuna. Kun raportoit vastauksiasi, on tärkeää perustella vastauksesi ja myös pohtia, miten siihen päädyit. Joissakin tapauksissa voi olla tarpeen harkita, tarvitaanko lisäselvityksiä.
 - Tutkimuseettiset näkökulmat, esimerkiksi GDPR, on syytä huomioida sosio-ekonomisten aineistojen keruussa ja analyysissä.

Arvioinnin tulosten hyödyntäminen suojelusuunnittelussa

- 6) Tulosten viestintä
 - Arvioinnin tuloksista on syytä viestiä laajalti ja monipuolisesti, sillä tulokset ovat merkityksellisiä rannikkoyhteisöille ja elinkeinoille
 - Tuloksista viestittäessä tulee kertoa selkeästi, että prosessissa jatketaan ja seuraavassa vaiheessa vedetään johtopäätöksiä ja kehitetään ratkaisuja oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi
- 7) Johtopäätösten vetäminen ja toimenpiteiden valinta
 - Arviointi voi nostaa esiin seikkoja, joiden korjaaminen vaatii erityisiä toimenpiteitä. Näitä voidaan sisällyttää esimerkiksi hoidon ja käytön suunnitelmiin tai toimenpidesuunnitelmiin suojelulainsäädännön puitteissa.
 - Sidosryhmillä on avainrooli johtopäätösten vetämisessä
 - Joissain tapauksissa myös sidosryhmät voivat ottaa vastuun toimenpiteistä
- 8) Sovittujen toimenpiteiden toteuttaminen
 - Toimenpidesuunnitelman toteuttaminen
 - Osa toimenpiteistä voi vaatia lisäresurssointia, josta on huolehdittava.
- 9) Oikeudenmukaisuuden toteutumisen seuranta ja pitkän aikavälin arviointi.
 - Toimenpiteiden toteutuksen seuranta
 - Toimintaympäristön muutosten seuranta
 - Uusi arviointikierros, esimerkiksi suojelualueiden muun arvioinnin syklin mukaisesti

4) Arviointia ja puntarointia tukevat kysymykset

Tässä osiossa esitetään kysymyksiä, jotka ohjaavat luonnonsuojelun oikeudenmukaisuuden arviointia ja puntarointia. Kysymykset on muotoiltu vastaamaan merensuojelun kontekstia, mutta suurin osa kysymyksistä on muotoiltu tavalla, joka on sovellettavissa myös muihi luonnonsuojelun.

Taulukko 1. Arviointikysymyksissä käsitellyt aiheet, jäsenneltynä oikeudenmukaisuuden kolmen ulottuvuuden mukaisesti

Tunnustava oikeudenmukaisuus	Menetelmällinen oikeudenmukaisuus	Jako-oikeudenmukaisuus
- Tasa-arvo - Vaikutukset ihmisryhmien haavoittuvuuksiin - Rannikkoyhteisöjen toimintakyky ja jatkuvuus - Sosioekonomisten ja kulttuuristen erojen huomioiminen - Syrjimättömyys	- Osallistumisen mahdollisuudet - Tietopohjan laatu ja ymmärrettävyys - Päätösten seuranta ja niihin vaikuttaminen - Sosio-ekonomisten ja kulttuuristen taustojen huomioiminen osallistumisessa - Nuorten ja tulevien sukupolvien huomioiminen	- Toimeentuloon ja perustarpeisiin kohdistuvien vaikutusten jakaantuminen - Elinkeinoihin kohdistuvien vaikutusten jakaantuminen - Terveystyötyjen ja -haittojen jakaantuminen - Ympäristötyötyjen ja -haittojen jakaantuminen - Muunlaisten vaikutusten jakaantuminen - Rajat ylittävät vaikutukset

Tunnustava oikeudenmukaisuus

Tunnustava oikeudenmukaisuus huomioi ihmisten ja ihmisryhmien sosiokulttuurisia eroja, erilaisia asemia yhteiskunnassa sekä erilaisuudesta johtuvia erityisiä tarpeita ja haavoittuvuuksia.

TO1: Tasa-arvo

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Ovatko ihmiset taustastaan, kulttuuristaan, varallisuudestaan, iästään, asuinpaikastaan, koulutuksestaan tai ammattistaan riippumatta tasa-arvoisessa asemassa suojeluprosessin ja suojelupäätösten vaikutusten suhteen? Miten?	- Miten ikä, sukupuoli ja terveys vaikuttavat ihmisten asemaan suojeluprosessissa ja -päätöksissä? (esim. hyötyjen tai haittojen suhteen) - Miten erot ihmisten varallisuudessa, taidoissa, koulutuksessa, asuinpaikassa, elämäntavoissa tai sosiokulttuurisessa taustassa vaikuttavat hyötyihin tai haittoihin? - Miten eri ihmisryhmien tietoja, taitoja ja muutoskykyä suojelupäätöksiin liittyen voidaan lisätä suojelun yhteydessä? - Miten poliittisten päättäjien tai arvioijien sosiokulttuurinen tausta on vaikuttanut suojelupäätösten tai niihin liittyvien käytäntöjen muotoiluun ja arviointiin?

Seuraavien vaihtoehtojen avulla voidaan seurata ja arvioida tasa-arvoa, esimerkiksi hahmottaa lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- Ihmiset ovat tasa-arvoisessa asemassa suojelupäätösten vaikutusten suhteen, eikä riskiä suojelupäätöksistä johtuvien syrjivien vaikutusten syntymiselle ole tunnistettu. [Millä perusteella?]
- Ihmiset ovat tasa-arvoisessa asemassa suojelupäätösten vaikutusten suhteen, mutta riski suojelupäätöksistä johtuvien syrjivien vaikutusten syntymiselle on tunnistettu. [Mitä riskejä?]
- Ihmiset eivät ole tasa-arvoisessa asemassa suojelupäätösten vaikutusten suhteen, sillä suojelupäätöksellä katsotaan olevan syrjiviä vaikutuksia. [Millaisia vaikutuksia?]
- Ei tiedossa, koska suojelupäätösten syrjiviä vaikutuksia ei ole voitu arvioida kattavasti [Miksi ei?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearviointin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

TO2: Vaikutukset ihmisryhmien haavoittuvuuksiin

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten suojelupäätökset vaikuttavat yksilöiden tai ihmisryhmien haavoittuvuuteen?	- Miten yksilöiden tai ihmisryhmien olemassa olevat haavoittuvuudet on tunnistettu? - Syntykö suojeluratkaisuista uusia haavoittuvuuksia? - Syntykö tietyille ryhmille kasautuvia haavoittuvuuksia? - Miten olemassa olevia tai ennakoituja haavoittuvuuksia voidaan vähentää mukauttamalla suojeluratkaisuja tai muilla toimilla?

Haavoittuvuuksien tunnistaminen ja puuttuminen on tärkeää oikeudenmukaisuuden kannalta, mutta haavoittuvuuden käsitettä tulee käyttää harkiten. Ihmisryhmän leimaaminen haavoittuvaiseksi voidaan tehdä vain, jos ryhmää edustavat henkilöt ovat tunnistaneet itsensä sellaisiksi. Silloinkin tulee arvioida, onko haavoittuvaiseksi määrittely tarpeellista, koska se voi myös aiheuttaa haittaa.

Haavoittuvuuteen liittyvien vaikutusten seurannassa ja itsearviointissa voidaan käyttää seuraavia vaihtoehtoja esimerkiksi hahmottamaan lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- Suojelupäätökset vähentävät eri ihmisryhmien haavoittuvuutta ja tukevat kaikkien sopeutumiskykyä tasapuolisesti. [Millä perusteella?]
- Suojelupäätökset vähentävät joidenkin yksilöiden/ihmisryhmien haavoittuvuutta, mutta eivät välttämättä tue kaikkien sopeutumiskykyä tasavertaisesti, esimerkiksi rajoittamalla mahdollisuuksia harjoittaa joitakin ammatteja paikallisesti. [Millä tavoin vaikutusta voidaan vähentää?]
- Suojelupäätökset voivat lisätä joidenkin yksilöiden/ihmisryhmien haavoittuvuutta, mutta suojelupäätöksiä on mukautettu/muita erityistoimenpiteitä on suunniteltu haavoittuvuuden vähentämiseksi. [Millä tavoin?]
- Suojelupäätökset lisäävät todennäköisesti yksilöiden/ihmisryhmien haavoittuvuutta. [Millä tavoin?]
- Suojelupäätösten vaikutusta ihmisryhmien haavoittuvuuteen ei ole voitu arvioida. [Miksi ei?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearvioinnin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

TO3: Rannikkoyhteisöjen toimintakyky ja jatkuvuus

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten suojeluratkaisut vaikuttavat rannikkoyhteisöjen toimintakykyyn ja elämäntavan jatkuvuuteen?	- Miten rannikkoyhteisöjen nykytila ja niihin vaikuttavat tekijät otetaan huomioon? - Mitä vaikutuksia suojeluratkaisuilla on rannikkoyhteisöjen kykyyn ylläpitää kulttuuriaan ja elämäntapaansa tulevaisuudessa? - Miten rannikkoyhteisöt hyötyvät merialueista ja niiden luonnonvaroista? - Miten suojelupäätösten haitat voidaan minimoida tai kompensoida ja hyötyjä lisätä?

Rannikkoyhteisöjen toimintakykyyn ja kestäväyyteen kohdistuvien vaikutusten seurannassa ja itsearviointissa voidaan käyttää seuraavia vaihtoehtoja esimerkiksi hahmottamaan lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- Suojelupäätökset parantavat rannikkoyhteisöjen toimintakykyä ja elämäntavan jatkuvuutta muun muassa lisäämällä suojelun tuottamia hyötyjä rannikkoyhteisöille. [Millä tavoin?]
- Suojelupäätökset parantavat rannikkoyhteisöjen toimintakykyä ja elämäntavan jatkuvuutta, mikäli suojelupäätöksistä niille koituvia haittoja hallitaan asianmukaisesti. [Mitä hallintavaihtoehtoja on?]
- Suojelupäätökset heikentävät rannikkoyhteisöjen toimintakykyä ja jatkuvuutta, eikä suojelupäätösten vaikutusten hallitsemiseksi ole toimenpiteitä. [Millä tavoin tämä osoitetaan?]
- Suojelupäätösten vaikutusta rannikkoyhteisöjen toimintakykyyn ja elämäntapojen jatkuvuuteen ei ole voitu arvioida. [Miksi on niin?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearvioinnin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

TO4: • Sosioekonomisten ja kulttuuristen erojen huomioiminen

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten suojelupäätösten suunnittelussa, toteutuksessa ja viestimisessä otetaan huomioon erilaiset sosioekonomiset ja kulttuuriset taustat sekä meriluontoon liittyvien arvojen monimuotoisuus?	• Miten suojelusuunnittelussa ja toteutuksessa tunnistetaan ja kunnioitetaan ihmisten erilaisia taustoja ja arvoja? • Onko kommunikaatio monipuolista ja tunnistaa sekä kunnioittaa erilaisia sosiokulttuurisia arvoja • Miten eri äidinkielet otetaan huomioon viestinnässä? • Onko neuvoja saatavilla eri taustoista tuleville ihmisille? • Miten suojelusuunnittelussa otetaan huomioon ja hyödynnetään erilaisia tietoja, kuten paikallisten yhteisöjen perinteistä tietoa?

Seuraavia vaihtoehtoja voidaan käyttää seuraamaan ja arvioimaan erilaisten arvojen, tietojen ja lähtökohtien huomioimista esimerkiksi hahmottamaan lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- a) Meriluontoon liittyvien sosioekonomisten ja kulttuuristen taustojen ja/tai arvojen monimuotoisuutta kunnioitetaan suojelussa mm. hyödyntämällä paikallistietoa, osallistamalla paikallisia yhteisöjä suojelualueiden hoitoon ja/tai viestimällä selkeästi ja monikielisesti, eikä arvostiriitojen riskiä ole tunnistettu. [Millä tavoin nämä todennetaan?]
- b) Meriluontoon liittyvät erilaiset sosioekonomiset ja kulttuuriset taustat ja/tai arvot on jossain määrin otettu huomioon, mutta ristiriitaisten arvojen riski on tunnistettu. [Mitä riskejä?]
- c) Erilaisia sosioekonomisia ja kulttuurisia taustoja ja/tai meriluontoon liittyviä arvoja ei oteta huomioon eikä arvostiriitoja voida ennakoida. [Miksi on niin?]
- d) Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearviointin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

TOS: Syrjimättömyys

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten on varmistettu, että toimet eivät syri ketään esimerkiksi kulttuurisen taustan, iän, sukupuolen, vammaisuuden tai sairauden takia?	- Miten on arvioitu suojelun suunnittelun ja toimeenpanon negatiivisia ja positiivisia vaikutuksia eri ihmisryhmiin ottaen huomioon ikä, kulttuurinen tausta, sukupuoli, vammaisuus ja perussairaudet? - Miten näitä vaikutuksia on pyritty lieventämään?

Seuraavia vaihtoehtoja voidaan käyttää työkaluna syrjimättömyyden seurantaan ja itsearviointiin, esimerkiksi hahmottamaan lisäosallistumis tai -tutkimuksen tarvetta:

- Suojelun vaikutuksia eri ihmisryhmiin on arvioitu laajasti ja yhteistyössä heidän kanssaan. Suojelulla voidaan parantaa tai vähentää esimerkiksi vähemmistöjen, heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevien tai meriluonnosta riippuvaisen paikallisten yhteisöjen olosuhteita tai haavoittuvuutta. [Mitkä ovat tärkeimmät parannukset?]
- Suojelun vaikutuksia eri ihmisryhmiin on arvioitu laajasti ja heidän kanssaan neuvotellen, ja on tehty ratkaisuja näiden vaikutusten lieventämiseksi siellä, missä suojelulla on arvioitu olevan kielteisiä vaikutuksia erityisesti vähemmistöihin, sosioekonomisesti heikommassa asemassa oleviin tai meriluonnosta riippuvaisiin paikallisiin yhteisöihin. [Mitä ratkaisuja?]
- Suojelun vaikutuksia eri ihmisryhmiin on arvioitu, mutta ratkaisuja kielteisten vaikutusten lieventämiseksi erityisesti vähemmistöjen tai heikoimmassa sosioekonomisessa asemassa oleville ei ole onnistuttu toteuttamaan ja siksi heidän asemansa voi heikentyä. [Millä tavoin tämä on todennettu?]
- Suojelun vaikutuksia eri ihmisryhmiin ei ole arvioitu eikä ratkaisuja suojelun kielteisten vaikutusten lieventämiseksi ole toteutettu. Esimerkiksi suojelupäätös on tehty puhtaasti luonnontieteellisin perustein.
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearvioinnin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

Menettelytapojen oikeudenmukaisuus

Menettelytapojen oikeudenmukaisuus tarkastelee erilaisten päätöksentekoprosessien reiluutta.

MO1: • Osallistumisen mahdollisuudet Onko eri ihmisryhmillä yhtäläiset mahdollisuudet osallistua suojelun suunnitteluun, suojelua koskevaan päätöksentekoon ja suojelun toimeenpanoon?

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Onko eri ihmisryhmillä yhtäläiset mahdollisuudet osallistua suojelun suunnitteluun, suojelua koskevaan päätöksentekoon ja suojelun toimeenpanoon?	- Tiedotetaanko osallistumismahdollisuuksista ja suojeluvaihtoehtoista avoimesti, saavutettavasti ja ymmärrettävästi? Onko kansalaisille annettu riittävästi aikaa reagoida suojeluehdotuksiin sekä niitä koskeviin lausuntopyyntöihin ja kuulemisiin? - Onko suojeluvaihtoehtojen valinta läpinäkyvä? Onko kansalaisilla mahdollisuutta tuoda keskusteluun vaihtoehtoja? - Onko suojeluratkaisujen arvioinnissa kuultu heitä, joihin suorien ja epäsuorien vaikutusten oletetaan kohdistuvan? - Onko osallistumiselle olemassa rajoitteita? Miten käytettävissä olevat resurssit, esim. koulutus, kieli, ikä, ja asuinpaikka vaikuttavat osallistumisen mahdollisuuksiin? Onko rajoitteita pyritty poistamaan ja edistämään kaikkien tasapuolisia osallistumismahdollisuuksia?

Seuraavien vaihtoehtojen avulla voidaan seurata ja arvioida tasa-arvoisia osallistumismahdollisuuksia, esimerkiksi hahmottamaan lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- Osallistumismahdollisuudet ovat yhtäläiset. Tätä edistettiin aktiivisesti ja suojelupäätöksiin tehtiin muutoksia kansalaisten näkemysten perusteella. [Mitkä ovat tärkeimmät muutokset?]
- Osallistumismahdollisuudet ovat jossain määrin tasa-arvoiset, mutta kaikkia osallistumisen esteitä ei ole onnistuttu poistamaan ja/tai kansalaisten näkemyksiä otettiin huomioon vain osittain suojelupäätöksissä. [Mitä haasteita kohdattiin?]
- Ei, koska osallistumismahdollisuudet olivat rajalliset, suosien mm. ennestään osallistumiseen kykeneviä sidosryhmiä, eikä kansalaisten näkemyksiä otettu huomioon suojelupäätöksissä. [Miksi tämä on niin?]
- Ei, koska osallistumista ei ollut. [Miksi oli niin?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska..

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearviointin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

MO2: • Tietopohjan laatu ja ymmärrettävyys

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Onko päätöksenteko valmisteltu tietopohjaisesti ja perusteltu ymmärrettävästi?	- Miten ja millaista tietoa on käytetty? Miten tieteellistä tietoa on hyödynnetty? Kuka tiedon on tuottanut? - Onko tietopohja avoimesti saatavilla ja onko tietopohjan kokoaminen ollut avoin ja hyvän tieteellisen tiedon toimintatapojen mukainen? - Ovatko vaikutustenarviot kattavia ja läpinäkyviä? Onko vaikutustenarvioinnilla ollut vaikutusta esitettyihin toimenpiteisiin? - Kerrotaanko päätöksen ja vaihtoehtojen muotoilujen takana olevista arvovalinnoista?

Seuraavia vaihtoehtoja voidaan käyttää tietopohjan ja päätöksenteon perusteiden seurantaan ja itsearviointiin, esimerkiksi hahmottamaan lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- Suojelupäätösten ja vaikutusten arviointien valmistelussa on hyödynnetty ajantasalla olevaa tieteellistä tietoa useilta eri tieteenaloilta ja päätösten perustelut ovat läpinäkyviä ja ymmärrettäviä. [Miten tieteellinen perusta on perusteltu?]
- Kyllä, mutta vain jossain määrin, sillä suojelupäätösten ja vaikutustenarviointien valmistelussa on käytetty tietolähteitä tai tutkimuksia vain rajoitetusti ja/tai ratkaisun perustelujen ymmärtäminen edellyttää erityistä perehtyneisyyttä. [Mitä rajoituksia tietopohjassa on?]
- Ei, koska suojelupäätökset ja vaikutusten arvioinnit eivät perustu tieteelliseen tietoon. [Miksi on niin?]
- Ei, koska suojelupäätösten vaikutusten arviointia ei ole tehty, se ei ole saatavilla tai läpinäkyvä, eikä kansalaisilla ole mahdollisuutta tutustua suojelupäätöksen perusteluihin. [Miksi on niin?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearvioinnin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

MO3: Päätösten seuranta ja niihin vaikuttaminen

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten eri ihmisryhmät voivat vaikuttaa suojelua koskeviin päätöksiin jälkikäteen? Onko kaikilla mahdollisuus vaikuttaa?	• Onko tieto suojelutoimien edistymisestä ja vaikutuksista kaikkien saatavilla avoimesti ja saavutettavasti? • Onko saatavilla tietoa eri toimien ristikkäisistä tai kasautuvista vaikutuksista? Entä politiikan epäjohtamukaisuudesta? • Onko muutoksenhakumahdollisuuksista tiedotettu riittävästi ja saavutettavasti? Onko muutoksenhaku turvattu?

Vaikutusten ja oikeussuojan seurannassa ja itsearviointissa voidaan käyttää seuraavia vaihtoehtoja, jotka auttavat hahmottamaan esimerkiksi lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- Suojelupäätösten vaikutuksia seurataan systemaattisesti jälkikäteen, mukaan lukien ristikkäiset ja kumulatiiviset vaikutukset, ja kansalaisilla on mahdollisuus saada tietoa vaikutuksista ja mahdollisuus ehdottaa muutoksia suojeluun tarvittaessa. [Millä tavoin tämä on todennettu?]
- Suojelupäätösten vaikutuksia seurataan jonkin verran täytäntöönpanon jälkeen, mutta valvonta tai avoimuus ovat puutteellisia ja/tai oikeussuoja on rajoitettu tiettyihin toimijoihin, kuten maanomistajiin. [Mitä rajoituksia on?]
- Suojelupäätösten vaikutuksista ei ole jälkiarviointia, mutta tietyt toimijat, kuten maanomistajat, voivat hakea muutosta suojelupäätökseen. [Miksi on niin?]
- Suojelupäätösten vaikutusten jälkiseurantaa ei ole, eikä muutoksenhakumekanismeja. [Miksi on niin?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearviointin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

MO4: • Sosio-ekonomisten ja kulttuuristen taustojen huomioiminen osallistumisessa

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten osallistumisjärjestelyissä on huomioitu ihmisten ja ihmisryhmien sosioekonomiset ja kulttuuriset erot, kielitaito, erilaiset asemat yhteiskunnissa sekä erilaisuudesta johtuvat erityiset tarpeet ja haavoittuvuudet?	- Miten haavoittuvassa asemassa olevat tai eri kieliryhmät on otettu menettelyissä huomioon? Miten ja missä vaiheessa eri ihmisryhmiä on kuultu ja osallistettu? Kuka heitä on edustanut? - Onko eri rannikkoyhteisöjen, kuntien ja maakuntien asukkailla yhtäläiset mahdollisuudet tulla edustetuksi ja kuulluksi? Myös sisämaan kunnissa ja maakunnissa? - Miten eri ihmisryhmiin kohdistuvat vaikutukset otetaan huomioon jatkovalmistelussa ja päätöksenteossa? Miten vastataan kuulemisessa ja osallistumisessa nostettuihin huoliin?

Seuraavia vaihtoehtoja voidaan käyttää osallistumisjärjestelyjen seurannassa ja itsearvioinnissa, esimerkiksi lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarpeen tunnistamiseksi:

- Valmisteluprosessissa on tuettu vähemmistöjen, heikon sosioekonomisen aseman omaavien tai luonnosta riippuvaisten paikallisyhteisöjen osallistumista, ja suojelupäätös voi auttaa parantamaan heidän tilannettaan. [Millä tavoin tämä on todennettu?]
- Valmisteluprosessissa on pyritty tukemaan sellaisten ihmisten osallistumista, jotka eivät normaalisti osallistu, mutta kaikkia heistä ei ole tavoitettu tai heidän huolenaiheisiin ei ole puututtu. [Mitä haasteita tässä on?]
- Valmisteluprosessi on tukenut pääasiassa jo "kykyisten" ihmisten osallistumista. [Millä tavoin tämä on todennettu?]
- Ei mitenkään, koska osallistumista ei ollut. [Miksi on niin?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearvioinnin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

MO5: Nuorten ja tulevien sukupolvien huomioiminen

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten nuorien ja tulevien sukupolvien näkökulma (nuoret, lapset, vielä syntymättömät) on otettu valmistelussa huomioon?	- Miten ja missä vaiheessa nuoria ja lapsia on osallistettu? Miten tulevien sukupolvien näkökulmat otetaan tai miten voitaisiin ottaa huomioon? - Mikä painoarvo on annettu lapsille, nuorille ja tuleville sukupolville?

Nuorten ja tulevien sukupolvien osallistumisen seurannassa ja itsearvioinnissa voidaan käyttää seuraavia vaihtoehtoja tunnistamaan esimerkiksi lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- Lapset ja nuoret ovat olleet mukana valmisteluprosessissa ja ylisukupolviset vaikutukset on otettu täysimääräisesti huomioon. Suojelupäätökset parantavat lasten, nuorten ja tulevien sukupolvien asemaa ja vähentävät heidän haavoittuvuuttaan. [Millä tavoin tämä on todennettu?]
- Valmistelussa on huomioitu jonkin verran lasten, nuorten ja tulevien sukupolvien näkemyksiä ja arvioitu suojelupäätösten vaikutuksia heihin. Suojelupäätöksiä laadittaessa on pyritty lieventämään heihin kohdistuvia kielteisiä vaikutuksia. [Mitä ratkaisuja löydettiin?]
- Nimenomaisesti lasten ja nuorten edustajat eivät ole olleet mukana valmisteluprosessissa ja/tai vaikutuksia tuleviin sukupolviin ei ole erikseen arvioitu, mutta suojelupäätöksillä ei arvioida olevan heihin negatiivista vaikutusta. [Miksi on niin?]
- Lasten ja nuorten edustajat eivät ole olleet mukana valmisteluprosessissa ja/tai vaikutuksia lapsiin, nuoriin ja tuleviin sukupolviin ei ole arvioitu, joten on olemassa riski, että suojelupäätökset ovat heille haitallisia. [Miksi on niin?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearvioinnin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

Jako-oikeudenmukaisuus

Jako-oikeudenmukaisuus keskittyy hyötyjen ja haittojen jakautumiseen yhteiskunnassa sekä korvaaviin toimenpiteisiin.

JO1: Toimeentuloon ja perustarpeisiin kohdistuvien vaikutusten jakaantuminen Miten suojeluratkaisut vaikuttavat ihmisten toimeentuloon tai mahdollisuuksiin perustarpeiden täyttämiseen nyt ja tulevaisuudessa?

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten suojelupäätösten vaikutukset ihmisten toimeentuloon tai perustarpeiden tyydyttämiseen jakautuvat nyt ja tulevaisuudessa?	• Lisäävätkö vai vähentävätkö suojeluratkaisut joidenkin ihmisten mahdollisuuksia perustarpeiden täyttämiseen tai toimeentuloon nyt tai keskipitkällä aikavälillä? • Lisäävätkö vai vähentävätkö suojeluratkaisut tulevien sukupolvien mahdollisuuksia perustarpeiden täyttämiseen tai toimeentuloon? • Onko toimeentulovaikutuksilla merkittäviä alueellisia eroja Suomessa? Entä onko eroja harvaan asuttujen alueiden ja kaupunkien välillä? • Onko mahdollisuuksia välttää tai lieventää haitallisia vaikutuksia toimeentuloon tai perustarpeisiin? • Kohdistuvatko suojelun vaikutukset siten, että ne vähentävät tai vahvistavat olemassa olevia haavoittuvuuksia eri ihmisryhmissä? • Miten suojeluratkaisujen positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia toimeentuloon arvioidaan ja huomioidaan?

Toimeentuloon ja perustarpeiden tyydyttämiseen kohdistuvien vaikutusten jakautumisen seurannassa ja itsearvioinnissa voidaan käyttää seuraavia vaihtoehtoja, jotka hahmottelevat esimerkiksi lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- Suojelupäätökset parantavat yleensä mahdollisuuksia toimeentuloon ja perustarpeiden tyydyttämiseen lähialueella tai sen ulkopuolella. [Minkä mekanismien kautta?]
- Suojelupäätökset eivät muuta ihmisten toimeentuloa tai kykyä tyydyttää perustarpeita lähialueella tai sen ulkopuolella. [Millä tavoin tämä on todennettu?]
- Suojelupäätökset parantavat joidenkin toimeentuloa ja perustarpeita lähiseudulla tai laajemmin, mutta vähentävät tai eivät vaikuta muiden toimeentuloon ja perustarpeisiin. [Millä tavoin tämä on todistettu?]
- Suojelupäätökset heikentävät yleensä toimeentuloa tai kykyä tyydyttää perustarpeita paikallisesti tai laajallakin alueella ulkopuolella. [Miksi on niin?]
- Kysymys ei ollut relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearvioinnin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

JO2: Elinkeinoiniin kohdistuvien vaikutusten jakaantuminen **Lisäävätkö tai vähentävätkö**
suojeluratkaisut joidenkin ihmisten mahdollisuuksia työhön tai elinkeinon harjoittamiseen?

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten suojelupäätösten vaikutukset elinkeinon harjoittamiseen ja työpaikkoihin jakautuvat nyt ja tulevaisuudessa?	• Lisääntyvätkö tai vähentyvätkö mahdollisuudet joidenkin elinkeinon osalta? Nyt tai keskipitkällä aikavälillä? • Onko jokin elinkeino vaarassa hävitä kokonaan? Miten vaikutukset jakaantuvat elinkeinon välillä ja sisäisesti? • Lisääntyvätkö tai vähentyvätkö jonkun alueen työpaikat erityisesti? Entä onko eroja harvaan asuttujen alueiden ja kaupunkien välillä? • Millaisia vaihtoehtoisia työn tai elinkeinon lähteitä on saatavilla? • Onko uudelleen kouluttautumisen mahdollisuuksia saatavilla tai voiko niitä parantaa? • Miten suojeluratkaisujen positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia toimeentuloon arvioidaan ja huomioidaan?

Seuraavia vaihtoehtoja voidaan käyttää työllisyyteen ja taloudelliseen toimintaan kohdistuvien vaikutusten jakautumisen seurantaan ja itsearviointiin, esimerkiksi lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarpeen hahmottamiseen:

- Suojelupäätöksillä säilytetään olemassa olevia työ- ja liiketoimintamahdollisuuksia ja luodaan uusia. [Millä mekanismeilla?]
- Suojelupäätöksillä ei ole vaikutusta ihmisten työhön ja toimeentuloon. [Millä tavoin tämä on todennettu?]
- Suojelupäätöksistä seuraa muutoksia, joihin joillekin olemassa oleville työntekijöille tai toimijoille voi olla haastavaa sopeutua. [Mitkä ovat suurimmat haasteet?]
- Luonnonsuojelupäätökset vähentävät työllistymis- ja toimeentulomahdollisuuksia, heikentävät työoloja tai edellyttävät muutoksia, joihin kaikki eivät voi sopeutua. [Miksi se on niin?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearvioinnin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

JO3: Terveysshyötyjen ja -haittojen jakaantuminen

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten suojelupäätösten vaikutukset ihmisten terveyteen jakaantuvat nyt ja tulevaisuudessa?	- Minkälaisia terveyshaittoja tai -hyötyjä suojeluratkaisut voivat aiheuttaa? - Lisäävätkö vai heikentävätkö suojelutoimet tulevien sukupolvien mahdollisuutta terveelliseen elämään? - Onko terveyshaittoja mahdollista välttää tai lieventää? - Miten suojeluratkaisujen terveysvaikutuksia arvioidaan ja huomioidaan?

Terveysshyötyjen ja -haittojen jakautumisen seurannassa ja itsearviointissa seuraavilla vaihtoehtojilla voidaan hahmotella esimerkiksi lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- Suojelupäätökset tuovat terveysshyötyjä, joista ihmiset voivat nauttia sosioekonomisesta asemastaan tai kulttuuritaustastaan riippumatta. [Mitkä ovat tärkeimmät edut?]
- Suojelupäätökset tuottavat terveysshyötyjä vain joillekin ihmisille. [Miksi on niin?]
- Suojelupäätökset aiheuttavat joillekin ihmisille terveysongelmia, eikä niiden lieventämiseen ole löydetty ratkaisua. [Miksi on niin?]
- Suojelupäätökset aiheuttavat laajalle leviäviä haitallisia terveysvaikutuksia tai lisäävät niiden riskiä. [Miksi on niin?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearvioinnin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

JO4: Ympäristöhyötyjen ja -haittojen jakaantuminen Lisäävätkö tai vähentävätkö suojeluratkaisut joillekin alueille tai ihmisille aiheutuvia ympäristövaikutuksia?

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten suojelupäätösten ympäristövaikutukset jakaantuvat eri kohteiden ja ihmisryhmien välillä nyt ja tulevaisuudessa?	- Miten suojeluratkaisut parantavat tai heikentävät eri ihmisryhmien elinympäristöjä ja luonnosta saatavia hyötyjä? - Millä tavoilla tulevien sukupolvien mahdollisuudet terveelliseen ja turvalliseen elinympäristöön lisääntyvät tai heikentyvät suojeluratkaisujen myötä? - Onko mahdollisuuksia välttää tai lieventää ihmisille aiheutuvia haitallisia ympäristövaikutuksia? - Miten suojeluratkaisujen ympäristövaikutuksia ihmisiin arvioidaan ja huomioidaan?

Seuraavia vaihtoehtoja voidaan käyttää seuraamaan ja arvioimaan ympäristöhyötyjen ja -haittojen jakautumista esimerkiksi lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarpeen hahmottamiseksi:

- Suojelupäätökset parantavat ihmisten elinympäristöä tavoilla, joista ihmiset voivat nauttia sosioekonomisesta asemastaan tai kulttuuritaustasta riippumatta. [Millä tavoin?]
- Suojelupäätökset parantavat joidenkin ihmisten, kuten joidenkin maanomistajien, elinympäristöä, mutta ympäristöhyödyistä eivät pääse nauttimaan kaikki. [Mitkä ovat tärkeimmät rajoitukset?]
- Suojelupäätökset aiheuttavat joillekin ihmisille ympäristövahinkoja tai heikentävät tiettyjä elinympäristöjä, eikä vahinkojen lieventämiseen löydetty ratkaisua. [Miksi on niin?]
- Suojelupäätökset aiheuttavat laajoja ympäristövahinkoja tai heikentävät ihmisten elinympäristöä. [Millä tavoin?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearviointin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

JO5: Muunlaisten vaikutusten jakaantuminen

Pääkysymys	Apukysymykset tarkastelun tueksi
Miten luonnonsuojelupäätösten muut vaikutukset ihmisiin, ihmisryhmiin tai alueisiin jakautuvat nyt ja tulevaisuudessa?	• Heikentävätkö tai parantavatko suojelupäätökset joidenkin ihmisten liikkumismahdollisuuksia? • Heikentävätkö tai parantavatko suojelupäätökset joidenkin ihmisten turvallisuutta? • Onko mahdollista välttää tai lieventää aiheutuvia haittoja? • Miten suojeluratkaisuista ympäristövaikutuksia aiheutuvia ihmisiin kohdistuvia arvioidaan ja huomioidaan?

Muiden ihmisiin kohdittuvien vaikutusten seurannassa ja itsearviointissa voidaan käyttää seuraavia vaihtoehtoja hahmotellakseen esimerkiksi lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- Suojelupäätökset parantavat mm. ihmisten liikkuvuutta ja turvallisuuteen tai tuottaa muita hyötyjä. [Mitkä ovat tärkeimmät parannukset?]
- Suojelupäätökset parantavat joidenkin ihmisten liikkuvuutta ja turvallisuutta tai niillä on muita vaikutuksia. [Miksi on niin?]
- Suojelupäätökset vähentävät joidenkin ihmisten liikkuvuutta ja turvallisuutta tai aiheuttaa muita haitallisia vaikutuksia, eikä niiden lieventämiseen löydetty ratkaisua. [Miksi on niin?]
- Suojelupäätökset vähentävät mm. ihmisten liikkumista ja turvallisuutta yleisesti tai aiheuttaa muita haitallisia vaikutuksia laajalti. [Miksi on niin?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearviointin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

JO6: Rajat ylittävät vaikutukset

Main question	Supporting questions to allow a comprehensive assessment of justice impacts on other countries:
Aiheutuuko suojeluratkaisuista positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia muihin maihin?	• Miten hyödyt ja haitat jakautuvat Suomen ulkopuolelle? • Onko mahdollisuuksia välttää tai lieventää aiheutuvia haittoja? • Millaisia kansallisia lainsäädännöllisiä tai muita ohjauskeinoja on käytössä, joilla voidaan valvoa ja hillitä rajat ylittäviä oikeudenmukaisuusvaikutuksia.

Muihin maihin kohdistuvien oikeudenmukaisuusvaikutusten seuranta ja itsearviointia voidaan käyttää tunnistamaan esimerkiksi lisäosallistumisen tai -tutkimuksen tarvetta:

- Suojelupäätökset tukevat myös luonnon monimuotoisuuden suojelua muissa maissa. [Millä tavoin?]
- Suojelupäätökset tukevat luonnon monimuotoisuuden suojelua muissa maissa, mutta voivat heikentää esimerkiksi toimeentulomahdollisuuksia. [Miksi on niin?]
- Suojelupäätökset vaikeuttavat luonnon monimuotoisuuden turvaamista muissa maissa, mutta voivat tukea esimerkiksi toimeentulomahdollisuuksia. [Miksi se niin?]
- Suojelupäätökset aiheuttavat laajaa vahinkoa muulle maalle. [Mitä vahinkoa erityisesti?]
- Kysymys ei ole relevantti tai sitä ei käsitelty, koska...

Huom! Vaihtoehdot ovat havainnollistavia esimerkkejä, joita on ehkä mukautettava ja muotoiltava uudelleen kontekstiin sopiviksi. Jos itsearvioinnin tai seurannan tulokset halutaan raportoida annettujen vaihtoehtojen avulla, on tärkeää perustella huolellisesti, miksi tilanne on kuvatus mukainen ja mihin arviointi perustuu. Vihjeitä raportointiin annetaan kysymysten jälkeen hakasulkeissa [...].

4) Hyödyllisiä lähteitä

Kivimaa, P., Heikkinen, M., Huttunen, S., Jaakkola, J. J. K., Juhola, S., Juntunen, S., Kaljonen, M., Käyhkö, J., Leino, M., Loivaranta T., Lundberg, P., Lähteenmäki-Uutela, A., Näkkäläjärvi, K., Sivonen, M. H., Vainio, A. (2023). Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden arviointi. Suomen ilmastopaneelin raportti 1/2023. <https://ilmastopaneeli.fi/hae-julkaisuja/ilmastopolitiikan-oikeudenmukaisuuden-arviointi/>

Bennett N.J., Relano V, Roumbedakis K, Blythe J, Andrachuk M, Claudet J, Dawson N, Gill D, Lazzari N, Mahajan SL, Muhl E-K, Riechers M, Strand M and Villasante S (2025) Ocean equity: from assessment to action to improve social equity in ocean governance. Front. Mar. Sci. 12:1473382. <https://www.frontiersin.org/journals/marine-science/articles/10.3389/fmars.2025.1473382/full>

Bennett, N.J., Katz L., Yadao-Evans W., Ahmadi G.N., Atkinson S., Ban N.C., Dawson N.M., de Vos A., Fitzpatrick J., Gill D., Imirizaldu M., Lewis N., Mangubhai S., Meth L., Muhl E.-K., Obura D., Spalding A.K., Villagomez A., Wagner D., White A., and Wilhelm A. (2021). Advancing Social Equity in and Through Marine Conservation. Frontiers in Marine Science 8. <https://www.frontiersin.org/journals/marine-science/articles/10.3389/fmars.2021.711538/full>

IIED (2019). Site-level assessment of governance and equity (SAGE). [Site-level assessment of governance and equity \(SAGE\) | International Institute for Environment and Development](https://www.iied.org/publications/site-level-assessment-of-governance-and-equity-sage)